

5. del

Vi skal vide mere om incest

1. Vi skal vide mere om incest
af Jørgen Rasmussen
2. Faktorer til at vurdere og beskytte børns grænser
af Jørgen Rasmussen
3. 50 åriges forhold til 15 årige
af Susan Hammerich, Lene Bech og Bent Sørensen

5.1. Vi skal vide mere om incest

af Jørgen Rasmussen

Der vil sandsynligvis gå lang tid endnu, før vi får fuld klarhed i incestsager. Jo flere aspekter, vi får belyst, desto bedre. For børnenes skyld skal vi sætte os mere ind i incest.

En forudsætning for at kunne varetage barnets tarv i incestsager er at overvinde vor egen angst og ubehag. Der er ingen af os, der bryder sig om at blive beskyldt for at ville blande os i andres privatliv. Men det skal vi, når det er nødvendigt. Og det skal altid ske på et forsvarligt grundlag.

En åben verbalisering parterne imellem, ville kunne ophæve eventuelle efterfølgende samfundsskabte skyld- og skamfølelser hos de fleste.

På nuværende tidspunkt i incestdebatten må det være på sin plads at fremhæve én side ved incest, som ofte overses hos de fleste incest-behandlere, nemlig det, som lektor ved Ålborg Universitetscenter, cand.-psych. Hans Hessellund, skrev om i sin anmeldelse af anatologien »Children and Sex« i både Nordisk psykologi (nr. 1, 1983) og i Ekstra Bladet (26.1.84). Hér bringer jeg uddraget fra Ekstra Bladet, fordi sproget ikke er fagligt: *»Blodskamsoplevelser og børns seksuelle forhold til voksne behøver ikke altid at være skræmmende. Det viser sig nemlig, at skræmte forældre og voksnes aggressive reaktioner på børns seksuelle oplevelser skaber angst hos børnene«* (og dermed uoverskuelige problemer for fremtiden, J.R.), *»mens deres seksuelle oplevelser i en socialt positiv atmosfære ser ud til at være gavnlige for børnenes videre personlighedsudvikling.«*

Samlingen »Children and Sex« er en håndbog for fagfolk og andre. Den omfatter 23 professionelle bidragydere indlæg om børn og sex. Bogen handler om alle former for seksualitet lige fra onani til et kapitel om børns seksuelle frigørelse. Antologien gennemgår børns seksualitet i bredde og dybde på en nuanceret, alsidig og videnskabelig måde. Emner som magt, angst, skyldfølelser, debut, hvad vil det sige at et barn deltager i sex?, seksualisering, aldersforskel, fortrolighed, børns seksualviden, selv-evaluering, seksuelle relationer, skader, seksuelt misbrug, børneporno, definitioner og begreber desangående, børns seksualitet i global perspektiv og meget mere behandles indgående.

Kvindelige forskere ser plus-siderne

Jeg har kendskab til fire kvinder, som åbent anerkender positiv incest. Tre er amerikanske forskere, og én er dansk psykolog. To af disse tre amerikanere (Carolyn L. Symonds og Maureen J. Mendoza) har gennemført en undersøgelse, trykt i »Children and Sex«, hvori følgende fremgår (1):

»Konklusion

Incestadfærd finder sted i en hemmelighedsfuld atmosfære. Mange af deltagerne i vores undersøgelse kom fra familier, hvor der ikke blev talt om sex – som om det ikke eksisterede. Meget få har nogensinde talt om deres incestoplevelser. Incesttabuet, som ikke forhindrede incesthandlingerne, blokerede med succes al kommunikation derom. (Som vi allerede har påpeget, var der i en familie en datter, der opretholdt et seksuelt forhold til moderen, såvel som til faderen, hvoraf ingen af forældrene kendte den andens engagement før faderen tilfældigvis opdagede mor og datter i sengen).

I de situationer, hvor skyldfølelser udviklede sig, så det ofte ud til at hænge sammen med hemmeligholdelsen af forholdet, som om alt hvad der krævede så megen hemmelighed måtte være forkert. Som angivet i studier af social nudisme (Hartman et al., 1971), kan de hemmeligheder, som en familie deler, men som offentligheden ikke har kendskab til, opleves positivt og være med til at holde familien sammen. I vores undersøgelse var der i de familier, som var åbne og udgjorde gruppeægteskaber eller storfamilier, tilidsfulde og sikre forhold. Faktisk rapporterede 80% af alle svarpersonerne positive følelser over for de slægtninge, som de havde haft incestrelationer sammen med. Af disse havde en tredjedel imidlertid udviklet skyldfølelser, som de tilskrev samfundets syn på incest som værende forkert (20% af alle svarpersoner mente, at incest var forkert).

Om ikke andet, viser vores undersøgelse farerne ved at generalisere om incest ud fra fængslede eller andre på forhånd udvalgte samfundsgrupper (f. eks. dem i terapi). Vi indrømmer, at der også er en fare ved at slutte ud fra foreliggende kendsgerninger, idet disse er fremkommet på grundlag af deltagere, der har reflekteret på en annonce og som er villige til anonymt at dele nogle af deres tidligere oplevelser med andre. Men hvis vi skal generalisere, vil vi på trods af Westermarck¹ hævde, at der er erotiske følelser blandt børn, som vokser op sammen, og at seksuelle relationer mellem søskende eller andre nært beslægtede kan være en forsvarlig måde for børn at tilfredsstille deres første seksuelle nysgerrighed. Seksuel kontakt mellem forældre og børn kan undertiden give barnet en bred introduktion til seksuel praksis, navnlig i et trygt og ikke truende miljø. Svarpersonerne hævdede, at der ingen vanskeligheder var ved at opretholde den sociale orden og de disciplinære forhold i familien. I de tilfælde, hvor en af forældrene og et barn havde seksuel kontakt, fremgik det, at nogen favorisering havde udviklet sig. (Man undrer sig dog over, hvad der kommer først, sex eller favorisering?) Og udover det, som foregik seksuelt, fortsatte alle de tidligere etablerede mønstre. En families måde at fungere på er en form for rollespil, og tilpassede individer lærer rollernes formål i familien lige som de tilpasser sig deres erhverv eller deres samfundsgruppe.

1. Forsker omtalt i kapitlet: »Forbidden Sexual Behavior Among Kin«.

Snarere end at bidrage til en opløsning af familien, førte de incestuøse forhold til større følelsesmæssig nærhed for over halvdelen af vore svarpersoner.

Vi overvejer den hypotese, at afskyen for seksuel kontakt imellem slægtninge udelukkende er et socialt forbud, der kun har lidt med erfaring at gøre («practice»). Denne afsky kan have været et brugbart tabu før i tiden, da indavl ikke på anden vis kunne undgås, men med opfindelsen af forebyggende midler har situationen ændret sig, og seksuel kontakt anses som ønskværdig af andre grunde end forplantning. Vi vil ikke acceptere incest under tvang, eller som et led i en magtkamp, ligesom al anden adfærd frembragt på denne måde er uacceptabel. Det ser ud som om, at hvor incestforhold ikke skader, og hvor de har nogen positiv værdi for de implicerede, dér skulle man gøre mindre ud af incestforbudet snarere end at forstærke det.«

Den tredje amerikanske kvinde, som skriver i »*Children and Sex*« er Joan A. Nelson (2): »Som jeg mindes det, tilhører min tid (med incest, J.R.) en af de lykkeligste perioder i mit liv.« Og i hendes kapitel om incest: »*The Impact of Incest: Factors in Self-evaluation*«, kan vi læse, at »... 25% af yngre deltagere (i hendes undersøgelse) i voksen/barn forhold fremlagde positive evalueringer ... 50% af yngre deltagere blandt jævnaldrende vurderede deres oplevelser positivt ... « (s. 170). Om de helt unge børn får vi at vide, at »... 18% af oplevelserne før barnets 10. år bliver evalueret positivt« (s. 168).

Selv i tilfælde med fuldbyrdet samleje var knap halvdelen af besvarelsenerne positive: 19 ud af 40 svarpersoner angav disse som positive. Flere end 75% af ikke-krænkende («non-exploitative») tilfælde blev vurderet som værende positive (s. 171).

Den fjerde kvinde er Jette Bach, som er dansk psykolog. Da jeg i sin tid producerede en fem timer lang natlig udsendelse om incest fra Radio Vesterbro i København, var Jette Bach én af gæsterne i studiet. Sammen med cand. psych. Bent Petersen forklarede hun dengang over for en telefonstorm af lyttere, hvordan det kunne være, at der findes positive incestoplevelser. Men pudsigt nok var ca. halvdelen af opringerne også personlige beretninger om positiv incest, og Jette Bachs diskussioner med de implicerede i sådanne positive forhold bekræftes af »*Children and Sex*«.

En konklusion på hele bogen

I bogens konklusion skriver en af redaktørerne, Larry L. Constantine, bl. a. således:

»Konklusioner og syntese (3)

For at gøre en så stor og forskelligartet samling af resultater – som de 30 undersøgelser i dette kapitel er – tilgængelig, ville det være nyttigt med en

kompakt og enkel model til at redegøre for størstedelen af de udledte tendenser, der har med de forskellige undersøgelser at gøre. I al sin enkelthed viser forskningsens litteratur, at der hverken findes et på forhånd givet uundgåeligt udfald eller et sæt af følelsesmæssige reaktioner på incest, eller seksuelle oplevelser (encounters) mellem børn og voksne. De mere negative udfald er forbundet med uvidenhed om seksualitet; med negative holdninger til sex; med spændte situationer; med pression »force«, tvang »coercion« og brutalitet; og med ikke-støttende, ikke-kommunikerende, eller fordomsfulde voksen-reaktioner.

Kortfattet, har følgende forhold vist sig at kunne redegøre for den største variation i udfald og evaluering af oplevelsen, lige fra negativ til positiv:

1. Barnets fornemmelse af at være fritstillet til at sige ja eller nej til at deltage.
2. Barnets tidligere seksualviden og seksualværdier angående seksuelle handlinger.
3. Familiemedlemmers og andres efterfølgende kommunikation angående oplevelsen.
4. Kvaliteten af forholdene i barnets sociale netværk (»the child's support system«). (Side 238 i »Children and Sex«).

Efter disse 4 kriterier uddyber Constantine sine konklusioner og syntese af bogen. Den interesserede læser henvises til denne. Hér vil jeg fortsætte med mit eget bidrag: »Faktorer til at vurdere og beskytte børns grænser«. Alle disse faktorer er og skal være et uddybende og praktisk anvendeligt supplement til de nævnte 4 kriterier. Jeg tror, at disse faktorer, sammen med de 4 kriterier, kan medvirke til at nedbringe antallet af seksuelle overgreb mod børn, samt modvirke, at vore egne reaktioner på seksuelle oplevelser mellem børn og voksne bliver til skade for barnet:

Kilder

- (1) Side 161 i antologien »Children and Sex: New Findings, New Perspectives«. Boston: Little, Brown & Co., 1981. Af Constantine, Larry L. & Floyd N. Martinson (Eds.).
- (2) Side 163 (do.).
- (3) Side 238 (do.).

5.2. Faktorer til at vurdere og beskytte børns grænser

af Jørgen Rasmussen

Alle, der har med børn at gøre, bør sætte sig ind i følgende:

Angående alle seksuelle oplevelser mellem børn og voksne, ikke kun de incestuøse forhold.

1. Var den voksne opmærksom på barnets velbefindende?
2. Havde den voksne sikret sig at barnet følte sig trygt?
3. En seksuel hemmelighed er uskadelig, så længe den bevares inden for en kreds af seksualpositive og indforståede personer. Det kan være en fordel for barnet, at det støttes i udfoldelse af sin seksualitet og får at vide, at der intet forkert er heri, også selv om andre måske siger noget andet. Opnåede det pågældende barn en sådan støtte?
4. Jo yngre barnet er, jo mere entydigt skal den voksnes åbenhed være. Var den voksne åben overfor barnet?
5. Der bør ikke være nogen handel (bestikkelse, belønning, straf). Dette udelukker ikke uegennyttig gavegivning i begrænset omfang. Var den voksnes evt. gavegivning til barnet uegennyttig?
6. Er den voksne i tvivl om, hvad barnet ønsker, bør den voksne være passiv. Voksne skal være tilbageholdende med egne ønsker, som ikke falder sammen med barnets. Dette udelukker ikke et positivt initiativ fra den voksne, når det er sikkert, at barnet føler sig fritstillet i forholdet til den voksne. Var den pågældende voksne sikker på, at barnet følte sig frit stillet?
7. Blev barnets ønske(r) respekteret?
8. Børn skal kunne mærke, at den voksne holder af dem. Kunne barnet mærke det?
9. Børn skal kunne udtrykke vrede og egen fri vilje. Kunne barnet det?
10. Børn må ikke isoleres fra jævnaldrende. Havde barnet mulighed for kontakt med jævnaldrende?
11. Barnet må ikke få skyldfølelser ved at tro, at det har taget kærligheden fra en voksen til fordel for en anden. Fik barnet skyldfølelser?
12. Barnets passive og aktive adfærd kan være lige værdifulde. I princippet kan selv en gentagen passiv adfærd være det rigtige for barnet. Men en passiv holdning hos barnet kan også være udtryk for, at han eller hun er utryg eller bange. Var den voksne sikker på, at barnet var trygt, da det var passivt? Hvad følte barnet? Det altafgørende er, om barnet føler

lyst ved samværet og føler sig fritstillet til at trække sig tilbage. Et barns følelser kan man mærke, se på dets udstråling (eller mangel derpå) og høre på dets stemme. F.eks. kan vi se på barnets kropsholdning om denne har ændret sig, og om barnet er selvsikkert og ved at udvikle sig til et mere selvstændigt menneske. Samtidig kan det være frugtbart for den voksne at tænke over det værdifulde i, at begge parter oplever vekslende adfærd overfor hinanden. Oplevede det pågældende barn samværet med den voksne positivt?

13. Den voksne bør støtte barnet i at udvikle sig til at blive uafhængig – også af den voksne. Var en sådan udvikling undervejs hos barnet?
14. Den voksne bør give barnet klar og utvetydig besked i handling og ord om, at den voksne ikke stiller seksuelle krav. Undlod den voksne at stille seksuelle krav til barnet?
15. Den voksne skal være opmærksom på, hvordan evt. alkoholindtagelse eller andet påvirker ens sanser og perceptionsevne. Var den voksne påvirket, så det fik negative konsekvenser for barnet?
16. Den voksne skal vide, at en negativ holdning til seksuelle handlinger kan give et barn skyldfølelse. Det er vigtigt, at børn forstår eller føler, at seksualitet ikke i sig selv er noget grimt. Kommer et barn fra et puritansk familiemiljø, er det måske bedst at undlade seksuelle handlinger. Undlod den pågældende voksne seksuelle handlinger med et sådant barn?

Det kan være vanskeligt for en voksen at være sikker på, hvad et barn, som er opvokset i en autoritær familie og er vant til at adlyde voksne i ét og alt, føler. I sådanne tilfælde kan det være bedst at undlade seksuelle handlinger med et barn. Hvad gjorde den pågældende voksne?

17. Det er en fordel for et barn, hvis barnets voksenalder er positivt indstillet overfor voksen/barn-seksualitet, der foregår på barnets præmisser. Var den voksne bevidst over fordelene ved et positivt indstillet miljø, når barn/voksen forholdet foregår på barnets præmisser, og søgte den voksne at handle derefter?
18. Såfremt et barn har oplevet en seksuel handling som noget rart og godt, er den største gevinst for barnet, at den voksne bekræfter barnet i dets følelser. Bekræftede den voksne evt. positive følelser hos det pågældende barn?
19. Grænsen mellem positive og negative seksuelle forhold mellem børn og voksne er ikke en hårfin grænse. Den er klar og entydig. Er grænsen uklar, bør man undgå en seksuel oplevelse med et barn. Ansvaret i et seksuelt forhold til et barn ligger primært hos den ældste deltager. Jo færre erfaringer barnet har, og jo yngre det er, jo mere *ansvar* bør den ældste som regel påtage sig *for* at sikre *barnets* trivsel og *omsorg*. Var grænsen klar for den pågældende voksen? Handlede hun/han derefter?

Krav til pædagoguddannelsen

Pædagoger må ikke blive forargede over barnets følelser. Barnet har brug for at blive bekræftet i sine egne, ægte følelser, uanset om disse er positive eller negative. Barnet har ikke brug for at blive påduttet vores seksualangst, og slet ikke på en sådan måde, at barnet kommer i splid eller konflikt med sig selv. Derfor er det nødvendigt, at de studerende, i løbet af deres uddannelse, kan gennemarbejde deres egen seksualitet, således at de i deres arbejde møder børns og unges seksualitet som den er og ikke som et personalets normer og fordomme siger, at den skal være.

Krav til incest-behandlere

Desværre har uvidenhed blandt mange incestbehandlere nået et uacceptabelt højt niveau. Måske er de fleste af den opfattelse, at sex mellem familiedemedlemmer aldrig kan være godt for begge parter.

Incest er ikke *i sig selv og altid* til skade for *alle* implicerede. Incest *kan* være og er ofte dejligt, godt og til gavn for børn, og bør derfor heller ikke være strafbart.

På en stor høring om incest i Panum-instituttet i 1985 udtalte forfatteren og filminstruktøren Christian Braad Thomsen: »Jeg går heller ikke ind for, at man fordømmer, endsige kriminaliserer, absolut frivillige og gensidige relationer« (Incest FADL, 1985, side 85-86). Og antropologen, Michael Whyte, som også deltog i høringen, sagde bl.a. »*I dag findes der ikke nogen rationel grund til at forbyde incest.*«

En mulig forklaring på de mange incestbehandleres ensidige vurdering af alle former for incest er, at man som behandler let kan komme til at lide af proportionsforvrængning – de har jo ofte kun mødt mennesker med negative oplevelser.

Når en *incestbehandler* ikke kan skelne mellem positive og negative oplevelser *bliver* hun/han selv *en del af et incestproblem*, men en incestbehandler *skulle* helst, som bekendt, *blive en del af løsningen*.

5.3. 50 åriges forhold til 15 årige

– ikke et incestforhold –

af Susan Hammerich, Lene Bech og Bent Sørensen

(Jeg har valgt at bringe følgende beretning hér istedet for i 4. del, »De unges vilkår i døgninstitutioner«, idet det giver læseren mulighed for at reflektere mere konkret over anvendelsen af de foregående faktorer på et voksen/ung forhold fra det virkelige liv, J.R.)

»Der var en beboer, der havde et forhold til en fyr på 50 år, som han var glad for. Han fik trykthed af fyren, men pædagogerne ville have forholdet stoppet, fordi han ikke havde eksperimenteret og ikke kunne vide, om han var homoseksuel. Og fordi han fik en masse gaver, mente de, at det var et materialistisk forhold, som gav ham status i gruppen.« Sådan udtalte en 17 årig kvinde fra ungdomsinstitutionen omtalt i afsnittet »Forbudte lege«, side 73.

Vores forudsætning for at diskutere denne sag er begrænset, da vi kun har de facts, som fremkommer i interviewene (det væsentligste er nævnt her i »hele og FRIE børn«, J.R.). Vi mener, at det er vigtigt, at tage udgangspunkt i drengens følelser i sådan en sag, og ikke i vores fordomme. I vores samtale med pædagogerne nævnte de ikke, at drengen var glad for manden! Ligeledes mener vi, at man skal huske, at det ikke kun var manden, der kunne bryde forholdet. I et frivilligt forhold (ikke-incestforhold, J.R.) ville fyren også kunne have fundet andre og eventuelt have opsøgt nogle piger at være sammen med, hvis han havde villet det. Penge og gaver behøver ikke at være bestikkelse, men kan, som i et barn/forældre-forhold, være en måde at fortælle den unge, at man holder af vedkommende. Hvis pengene bliver brugt til at tvinge fyren til handlinger, som han ellers ikke ville have gjort, må det stoppes. Men sådan behøver det ikke at være.

At manden i vores sag var fadererstatning for fyren, synes vi ikke, at der er noget forkert i, tværtimod. Fyren havde et kikset forhold til sine forældre (han var på institution), og han havde – som alle andre – et behov for at opleve, at et andet menneske holdt af ham og forholdt sig til ham. Det var i virkeligheden også et socialt arbejde, som manden udførte ved at tage sig af en følelsesmæssig forsømt dreng.

Da pædagogerne syntes, at fadererstatningen var dårlig, oplevede vi det som en slags skuffelse over, at fyren ikke valgte dem til at hjælpe sig med at opbygge dette selvværd. Pædagogerne var bange for at blive overflødige – hvilket de jo også var på dette felt. At de blev holdt udenfor var meget naturligt, da de ikke var interesserede i det gensidige følelsesmæssige engage-

ment, som er nødvendigt. Vi mener ikke, at dette burde udelukke, at de kunne støtte fyren på andre områder. F.eks. i forhold til, at de andre beboere udnyttede ham, når han havde penge – og droppede ham bagefter. Her ville det have været naturligt at bryde ind og snakke om drengenes indbyrdes forhold, og eventuelt forklare »vores« fyr, at man ikke køber sine venner for penge. Istedet valgte pædagogerne at forsøge at stoppe forholdet.

Om vores forhold til børn og unge mener vi, at det rigtige er hele tiden at lære at gøre det, vores følelser fortæller os, lige som det er rigtigt at forstå, at andre mennesker har følelser, der fortæller, hvad der er rigtigt for dem.